

Konstitutionsutskottet

Ink 2004 -06- 2 1

Dnr 050 - 4194 - 2003/04

Stockholm 2004-06-21

Konstitutionsutskottet

Anmälan om granskning av Leif Pagrotsky's bristande styrning av Vattenfall

När Konstitutionsutskottets granskningsbetänkande behandlades av kammaren i juni 2003 biföll en majoritet följande reservation:

1. F.d. näringsminister Björn Rosengrens hantering av energimarknaden (avsnitt 2.3)

Gunnar Hökmark (m), Helena Bargholtz (fp), Ingvar Svensson (kd), Tobias Krantz (fp), Kerstin Lundgren (c), Nils Fredrik Aurelius (m), Gustav Fridolin (mp) och Bertil Kjellberg (m) anför:

”Utskottets granskning gäller i detta fall frågan om regeringen handlat på ett sätt som är förenligt med vad riksdagen beslutat. Det blir därvid i första hand fråga om det som riksdagens beslut innebär i fråga om omställningen av det svenska energisystemet. Granskningen har också avseende på regeringens agerande för att motverka koncentration på den svenska energimarknaden.

För att kunna genomföra granskningen har utskottet riktat uppmärksamheten mot det sätt på vilket regeringen utövat statens roll som ägare av Vattenfall. Huruvida regeringens styrning av företaget varit förenlig med vad riksdagen beslutat visar sig i de hänseenden som granskningen avser i det sätt på vilket Vattenfall uppträtt.

Något som särskilt faller i ögonen vid denna granskning är att Vattenfall gjort stora investeringar i Tyskland. Det torde vara rätt uppenbart att dessa investeringar inte står i en överensstämmelse med den långsiktiga inriktning som ligger till grund för den politiskt beslutade omställningen av energisystemet i Sverige.

Besluten om investeringar i Tyskland har genom underhandskontakter varit förankrade i regeringen och genomförts med ett uttalat stöd från regeringens företrädare. Det kan därför sättas i fråga om regeringen har varit tillräckligt aktiv när det gällt att ge Vattenfall erforderliga direktiv för att verksamheten inom detta område skall präglas av de målsättningar som ligger till grund för svensk energipolitik. De olika mål som Vattenfall i sin verksamhet skall uppfylla har uppenbarligen inte kunnat nås utan omsorgsfulla avvägningar. Regeringens styrning har i väsentliga hänseenden utövats formlost, något som minskar möjligheterna att i efterhand granska vad som har förekommit. Det går efter granskningen likväl inte att komma ifrån intrycket att den styrning som regeringen utövat inte har varit tillräcklig. Det sätt på vilket Vattenfall uppträtt kan inte anses ha varit väl förenligt med vad riksdagen beslutat.

Slutsatsen blir att regeringen inte kan undgå kritik för att ha brustit i fråga om styrningen av Vattenfall.”

Sedan juni 2003 har regeringen inte vidtagit några väsentliga åtgärder för att förmå Vattenfall att agera mer i linje med fattade energi- och miljöpolitiska beslut. Samma kritik som riktades mot f d statsrådet Björn Rosengren, och mer därtill, kan därför riktas mot hans efterträdare Leif Pagrotsky.

Innehavet av de tyska brunkolsfälten och brunkolskraftverken har i hög grad påverkat Vattenfalls syn på klimatpolitiken och därmed företagets agerande på olika politiska plan. Brunkolskraftverken ger ännu större koldioxidutsläpp per energienhet än stenkolskraftverk, och Vattenfall har därför försatt sig i en situation där lönsamheten är starkt beroende av att en effektiv klimatpolitik förhindras.

Denna situation var väl förutsägbar, då förvärven skedde flera år efter Kyotofördraget.

Vattenfall Europe som främst organiserar den tyska verksamheten har lobbats mot den tyska tilldelningsplanen för utsläppsätter enligt EU-direktivet om handel. Därmed har det helägda statliga företaget satt sin kraft bakom en politisk aktion som motarbetar anda och bokstav i tysk, svensk, europeisk och internationell klimatpolitik.

Vattenfall bedriver också lobbying i Bryssel för att ändra det ovan nämnda handelsdirektivet till att omfatta 30 länder istället för EU:s 15 medlemsstater.

Vattenfalls tidigare seriösa attityd till klimatfrågan har, som en logisk följd av att de egna utsläppen hundrafaldigats, förbytts i en ytterst nonchalant inställning, särskilt tydligt demonstrerad i planerna på att investera i att ställa om reservoljekraftverket i Stenungsund till åretrunddrift, vilket skulle ge en ökning av koldioxidutsläppen med 2,5 miljoner ton per år. Denna enda investering skulle öka de svenska växthusgasutsläppen med nästan 4 procent.

Vidare ser Vattenfall efter de tyska förvärven utvecklat en helt ny syn på hur klimatgasutsläppen ska minskas. Istället för att man ska minska utsläppen genom ökad energieffektivitet i användning och i elproduktionen, genom val mindre kolintensiva bränslen (byte från brunkol och stenkol till fossilgas, avfall och biobränslen) och genom ökad användning av förnybara energikällor så är huvudstrategin nu koldioxidseparation och geologisk förvaring av koldioxid – trots att det inte finns underlag för att bedöma om denna teknik tekniskt, ekonomiskt och miljömässigt, och trots att Vattenfall själva bedömer att det kan ta 15-20 år innan tekniken kan bli kommersiell.

Vattenfall AB lade också, följdenligt, ned sin solvärmeforskning 2003. Bolaget har ingen vindkraft i Tyskland, det land som har mest vindkraft i världen. I Sverige, där Vattenfall är den dominerande elproducenten, har vindkraften utvecklats betydligt långsammare än i andra länder i Europa trots god förutsättningar.

Regeringen har fullt ansvar för att ha givit Vattenfalls ledning frihet att göra vad den vill. Den har inte utfärdat direktiv, inte använt sin ägarmakt genom att utnämna en styrelse med ett tydligt mandat.

Vattenfall har inte heller på något sätt rättat sig efter 1997 års energipolitiska beslut vad gäller avveckling av kärnkraften. I de tyska förvärven ingår delar i flera kärnkraftverk. I Sverige avser Vattenfall att investera 16 miljarder kronor i sina kärnkraftverk under de kommande 12 åren enligt VD Lars G. Josefssons presentation 04-10-19 av bokslut för 2003. I flera fall är detta stora investeringar

Vattenfall bygger alltså ut kärnkraften istället för att avveckla den, tvärtom mot vad riksdagen har beslutat.

Det är i detta sammanhang ovidkommande om regeringen själv stöder Vattenfalls politik eller bara är passiv.

Den har ansvar för att statliga bolag ska följa riksdagsbeslut.

Den har i mer allmänna termer också ansvaret för att Vattenfall håller en etisk och miljömässig standard som inte understiger en normal standard för privata börsnoterade bolag. Många andra bolag har operativa mål för minskning av klimatpåverkan och annan miljöpåverkan.

Vidare har regeringen ansvar för att medborgarnas egendom förvaltas väl. Vattenfall har genom sina stora förvärv av kraft med extremt höga koldioxidemissioner också tagit en finansiell risk. Om den tyska regeringen och EU står emot påtryckningarna från Vattenfall och andra kol- och brunkolsintressenter så kommer klimatpolitiken att göra Vattenfall mindre värt i reda pengar. Vattenfall har tagit en stor, omotiverad ekonomisk risk och regeringen har låtit detta ske.

Regeringen har slutligen också ansvar för att låta Vattenfall utveckla en egen konkurrensfilosofi, uttryckt i bolagets vision "Vattenfall – a leading European energy company". Vattenfall hävdar nämligen att den avreglerade elmarknaden kommer att leda till att några få kraftbolag kommer att dominera i Europa, och att Vattenfall ska vara ett av dem. Detta är en bekväm uppfattning för ett oligopolistiskt företag, men borde inte accepteras av den svenska regeringen. EU-kommissionen har starka befogenheter att ingripa för att förhindra konkurrensbegränsande avtal och missbruk av dominerande ställning, vilket speglar uppfattningen att det är möjlig och önskvärt att göra det. Om den svenska regeringen är av uppfattningen att uppkomsten av oligopol är antingen önskvärt eller ofrånkomligt, vilket inte är vad som sägs i Konkurrenslagen, ska den tillkänna det och låta riksdagen ta ställning därtill.

Anmälan avser följande punkter

Att regeringen och statsrådet Leif Pagrotsky inte vidtagit tillräckliga åtgärder med anledning av den kritik som riktades mot regeringen av riksdagen juni 2003.

Att regeringen låtit Vattenfall utveckla en egen klimatpolitik som avviker från EU:s, Sveriges och Tysklands.

Att regeringen, mot riksdagens beslut om avveckling av kärnkraften, låtit Vattenfall ta beslut som innebär att det är just inom detta område en stor del av investeringarna har skett och planeras ske.

Att regeringen låtit Vattenfall ta stora ekonomiska risker med medborgarnas egendom

Att regeringen låtit Vattenfall utvecklas på ett sätt som strider mot målen för Sveriges och EU:s konkurrenslagstiftning.

Ingegerd Saarinen

Riksdagsledamot (mp), bänk nr 336